

MIĘDZYKONFERENCJA NAUKOWA
„MEDIA A POLITYKA W EUROPIE XX I XXI WIEKU”,
WARSZAWA, 17.11.2021

Wymieniona w tytule konferencja została zorganizowana przez Wyższą Szkołę Zarządzania Personalem w Warszawie (WSZP), Akademię Ekonomiczno-Humanistyczną w Warszawie (AEH), Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie (UPJPII), Staffordshire University w Stoke-on-Trent oraz Uniwersytet Sofijski im. św. Klemensa z Ochrydy. Obrady miały miejsce w budynku Wyższej Szkoły Nauk o Zdrowiu w Warszawie. Spotkanie otworzyli organizatorzy wydarzenia dr hab. Evelina Kristinova, prof. AEH, i rektor dr hab. Piotr Solarz, prof. WSZP. Na wstępie przypomniano uczestnikom, że jest to drugie spotkanie w cyklu podejmującym problematykę relacji między mediami a polityką. Pierwsza sesja konferencji odbyła się w Krakowie dwa lata wcześniej. Po wyrażeniu życzenia owocnych obrad, gości powitała prowadząca poszczególne sekcje rektor WSZP dr Małgorzata Schneider, prof. WSZP.

Konferencja miała charakter interdyscyplinarny i zgromadziła medioznawców, politologów, historyków, dziennikarzy, artystów i polityków. Podczas jej trwania przyjrano się relacjom między mediami a polityką z różnych perspektyw badawczych.

Wprowadzenie do obrad wygłosił Władysław Kosiniak-Kamysz, który zauważył pogłębiającą się z biegiem lat zależność między mediami a polityką. Prezes PSL wyraził zaniepokojenie z powodu powszechnej propagandy medialnej. Stwierdził przy tym, że pracownicy współczesnych mediów nie weryfikują informacji, a raczej nią manipulują. Wyzwaniem dla państwa, zdaniem referenta, powinno być przeciwdziałanie dezinformacji prowadzonej przez wrogie podmioty, czego przykładem może być polityka reżimu Aleksandra Łukaszenki. Prelegent przypomniał jednocześnie istotną rolę mediów publicznych, którym nie przystoi kreowanie informacji, ale przekazywanie sprawdzonych i obiektywnych wiadomości. Po zakończonym przemówieniu polityka dr Schneider zwróciła uwagę na rolę szkoły w wychowaniu obywateli i odbiorców mediów. W jej opinii to właśnie nauczyciele powinni dążyć do wykształcania wśród młodych samodzielnego myślenia i umiejętności krytycznej oceny przekazów medialnych.

Część naukową konferencji rozpoczął prof. Rafał Habielski, który przedstawił wpływ państwa na działalność mediów w ostatnich trzynastu latach II RP. W wystąpieniu zatytułowanym „Prawo i wolność. Państwo wobec mediów w Polsce 1926–1939” podkreślił, że w okresie rządów sanacji ograniczono wolności gwarantowane w konstytucji marcowej. Chociaż prawo prasowe zostało uchwalone dopiero

w listopadzie 1938 r., to już wcześniejsze prawodawstwo sankcjonowało publiczne upowszechnianie wiadomości mogące „wywołać niepokój publiczny” (jak głosił jeden z artykułów zunifikowanego kodeksu karnego z 1931 r.). Prof. Habielski zwrócił jednocześnie uwagę, że podpisana w 1935 r. konstytucja kwietniowa była w sferze wolności antytezą wcześniejszych rozwiązań. Umotywował to faktem, że w założeniu istotą regulacji nie było dobro obywateli, lecz głównie państwa. W przededniu drugiej wojny światowej, jak skonkludował badacz, państwo polskie dysponowało pełnym instrumentarium prawnym oraz materialnym umożliwiającym dyscyplinowanie i kontrolowanie mediów.

Kolejne wystąpienie prof. Krzysztofa Zanussiego (WSZP) dotyczyło wpływu polityki na kulturę w ostatnim dziesięcioleciu państwa polskiego. W okresie Polski Ludowej, jak przypomniał reżyser, wielu twórców służyło swoim talentem politykom. Zazaczył, że chociaż wśród nich nie brakowało wybitnych artystów, to przeważały filmy koniunkturalne, kręcone na zamówienie rządowe. Najczęściej były to obrazy nieudane, czego przykład stanowi powstałe w socrealizmie „Miasto nieujarzmione”. Wśród innych filmów prof. Zanussi wymienił także te o znaczeniu politycznym: „Październik”, „Dyktator”, „Ogniem i mieczem” czy „Wołyń”. Podzielił się ponadto z obecnymi na sali wspomnieniami z osobistych zmagania z cenzurą podczas pracy nad „Iluminacją”.

Dr hab. Sebastian Ligarski (IPN) w referacie „Czy warto badać prasę PRL?” uzasadnił konieczność dokonania analizy prasy PRL. Naczelnik Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Szczecinie przypomniał, że wysiłki te są podejmowane w ramach koordynowanego przez niego projektu badawczego „Władze PRL wobec środowisk twórczych i dziennikarskich” oraz zainicjowanej serii „Oficjalna prasa w PRL”. Zdaniem Ligarskiego, mimo bogatych archiwaliów oraz wydania pojedynczych monografii na temat prasy w komunistycznej Polsce istnieje olbrzymi niedostatek prac w tym zakresie.

Prof. Evelina Kristanova (AEH) podzieliła się ze słuchaczami swoim nowym przedsięwzięciem badawczym dotyczącym audycji religijnych polskiej sekcji Radia Wolna Europa (RWE). Prelegentka przedstawiła metodologię swoich badań, opisała relacje między redakcją RWE a Kościołem katolickim, funkcje spełniane przez tę rozgłośnię oraz zarys problematyki religijnej obecnej na falach analizowanego materiału źródłowego. Organizatorka spotkania podkreśliła, że RWE było dla Polaków w kraju nie tylko jedynym źródłem informacji o najważniejszych wydarzeniach z życia Kościoła (jak np. aresztowaniu bpa Czesława Kaczmarka i prymasa Stefana Wyszyńskiego czy wydaniu przez polskich biskupów słynnego listu do swoich odpowiedników w Niemczech), ale także zrelacjonowała zróżnicowany repertuar religijny RWE. Oceniała wysoko pracę redakcji pod względem doboru tematycznego, realizacji audycji, poziomu artystycznego i merytorycznego.

Ostatni głos w pierwszej części spotkania zabrała dr hab. Cecylia Kuta (IPN, UPJPII), która wygłosiła referat pt. „Działalność i rola Instytutu Wydawniczego PAX w kontekście politycznym lat 1949–1989”. Po przedstawieniu historii oraz związku Instytutu Wydawniczego z kolaborującym z władzą Stowarzyszeniem PAX, przybliżyła skład personelu kierowniczego Instytutu oraz wydawane przez

to środowisko pisma, serie i książki. Zapoznała także uczestników z podejmowaną w wydawnictwach problematyką. Zwróciła przy tym uwagę na niekwestionowany dorobek wydawniczy środowiska PAX w zakresie literatury religijnej. W publikacjach poruszano jednocześnie zagadnienia trudne niejednokrotnie dla komunistycznej władzy, jak np. rehabilitację Armii Krajowej.

Drugi blok tematyczny konferencji otworzył dr hab. Piotr Nowak, prof. UAM. Poznański badacz zaprezentował „Strategie walki z totalitarną cenzurą w Polsce Ludowej 1944–1989”. Wypowiedź rozpoczął od stwierdzenia, że cenzura w komunistycznej Polsce była łagodniejsza niż się powszechnie uważa. W dalszej części wystąpienia prof. Nowak dokonał systematyzacji przeciwdziałań ograniczeniom cenzuralnym w Polsce Ludowej, jakie podejmowali twórcy oraz wydawcy. Do nich należały m.in. autocenzura, przeczekanie, stosowanie parabol literackich czy wprowadzenie elementów prosocjalistycznych. Opisane strategie walki z cenzurą przybierały różne formy i ulegały zmianom w wybranym okresie historycznym.

Dr Katarzyna Drąg z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie wygłosiła referat pt. „Troska o kondycję i rolę polskiej prasy w ostatnich latach zaborów w świetle działalności patriotycznej Związku Dziennikarzy Polskich”. Referentka zapoznała słuchaczy z przesłaniem lwowskiego Związku, który podejmował istotne inicjatywy zwalczające akcje dezinformacyjne skierowane przeciw Polakom (m.in. w kontekście procesów rusyfikacyjnych i germanizacyjnych). W podejmowanych inicjatywach wyraźnie można było dostrzec relacje między prasą a polityką. Świadczyły o tym wypowiedzi na temat roli mediów w kształtowaniu opinii publicznej czy przedstawianiu wizerunek narodu w walce o należne miejsce Polaków na arenie europejskiej.

Z kolei dr Rafał Opulski rozważył skuteczność oddziaływania propagandowego władz Polski Ludowej w okresie stalinizmu. Przedstawił działania partii komunistycznej i podległych jej instytucji skupione na uzyskaniu poparcia społecznego. Przedstawił relacje między akceptacją dla systemu a skutecznością propagandy oraz warunki oddziaływania propagandowego. Zadał również pytanie o stopień interioryzacji przez Polaków komunistycznego przekazu. Jak słusznie zauważył, pomimo rozbudowanego aparatu partyjno-państwowego, który został wprzęgnięty w działania propagandowe i agitacyjne, polskie społeczeństwo w większości nie zinterioryzowało oficjalnego przekazu w stopniu oczekiwanym przez władze.

Po dyskusji i przerwie obiadowej głos zabrali doktorzy Uniwersytetu Sofijskiego im. św. Klemensa z Ochrydy, którzy wygłosili referaty w języku angielskim. Na temat społecznej odpowiedzialności biznesu i strategii organizacyjnej na przykładzie bułgarskich korporacji podczas pandemii COVID-19 wypowiedział się dr Kalin Kalinov. Jednoznacznie stwierdził, że problem odpowiedzialności społecznej, postrzegany początkowo przez praktyków PR jako forma organizacyjnej filantropii, obecnie stanowi ważny element dialogu z interesariuszami. Współczesny konsument, jak podkreślił, jest bardziej otwarty na testowanie produktu w serwisie na podstawie wartości marki, co stanowi poważne wyzwanie dla specjalistów ds. komunikacji. Prelegent zwrócił uwagę również na kluczowe kwestie branży, jakimi są zrównoważony rozwój i odpowiedzialność społeczna. Przedstawił także

część wyników szeroko zakrojonej ankiety przeprowadzonej wśród bułgarskich ekspertów PR od początku pandemii COVID-19.

Referat pt. „Skuteczne metody rozwiązywania agresywnych konfliktów online: Kontrprzemówienie czy usunięcie treści?” zaprezentował dr Bogomił Kalinov. Po przybliżeniu warunków korzystania z platform społecznościowych i przestrzeni internetowej, przedstawił metodę kontrmowy i dialogu jako technik przeciwdziałania mowie nienawiści zaaprobowane przez UNESCO. Słuchacze dowiedzieli się także, że cztery główne platformy mediów społecznościowych (Facebook, Twitter, YouTube i Microsoft) podjęły inicjatywę w zakresie zwalczania nielegalnej mowy nienawiści, co ułatwiło zgłaszanie nieprawidłowości i szybkie usuwanie treści. Referent dokonał ponadto teoretycznego przeglądu zastosowania modeli zachowań względem mowy nienawiści w mediach społecznościowych.

Wypowiedź dr Katarzyny Forst (Uniwersytet Śląski w Katowicach) dotyczyła „Języka jako instrumentu walki politycznej we współczesnej Polsce”. Prelegentka zaznaczyła, że politycy w swoich działaniach instrumentalnie posługują się językiem, stosując obelgę, zniesławienie i inwektywę, by zdobyć władzę nad odbiorcą. Zapoznała także obecnych ze sposobem komunikacji w okresie komunizmu, żeby następnie przejść do scharakteryzowania elementów współczesnego języka polityki. Wymieniła przy tym stosowanie w nim potocyzmów, neologizmów, dwubiegowości, familiaryzacji, emocjonalizacji, metaforyzacji, teatralizacji, militaryzacji czy pauperyzacji. Konkludując, stwierdziła, że istnieje coraz większe przyzwolenie wśród wielu aktorów politycznych na nieodpowiedzialne i agresywne sformułowania w przestrzeni publicznej, a brutalizacja języka stanowi przeszkodę w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego.

Z redakcji dziennika „Rzeczpospolita” transmitowano wystąpienie redaktora naczelnego Bogusława Chraboty. Przemówienie rozpoczął od stwierdzenia, że komunikacja „od zawsze” była związana z polityką, a obecnie obserwujemy większe natężenie tego zjawiska. Dzięki rozwojowi *social mediów*, jak skonstatował dziennikarz, komunikację horyzontalną do nieznanego odbiorcy zastąpiono spolaryzowaną informacją do określonego adresata. W ten sposób współcześni politycy tworzą wpływowe sieci społeczne. Dotyczy to nie tylko państw demokratycznych, ale także niedemokratycznych, czego przykładem może być Państwo Islamskie czy Białoruś. Redaktor zadał również pytanie o przyszłość dziennikarstwa profesjonalnego. Jego zdaniem istnieje duże prawdopodobieństwo zastąpienia go symulakrum, czyli nieprawdziwą rzeczywistością wykreowaną przez algorytm.

Zagrożenia płynące z powodu dezinformacji przybliżyła prof. Irena Lipowicz (UKSW) w wystąpieniu „Dylematy medialne epoki platform i konwergencji. Dezinformacja”. Zwróciła uwagę na postępujące, zwłaszcza w okresie pandemii COVID-19, wypieranie przez media społecznościowe tradycyjnych form, a wraz z tym na występującą dezinformację. W niektórych państwach niedemokratycznych, jak skonstatowała była rzecznik praw obywatelskich, dezinformację traktuje się jako nieodzowną broń polityczną. Z ubolewaniem stwierdziła również, że Unia Europejska wraz z krajami członkowskimi stosunkowo niedawno dostrzegły zagrożenia w tej materii i rozpoczęły inwestycje w zakresie jej zapobiegania. Zdaniem

prof. Lipowicz, wzorem do naśladowania stała się Estonia, gdzie wyspecjalizowane instytucje zajmują się jedynie dementowaniem i weryfikowaniem informacji. Dużym wyzwaniem, jak podkreśliła prelegentka, jest wprowadzenie nowych regulacji prawnych oraz zapewnienie kontroli nad mediami społecznościowymi.

Ze strony dziennikarza-praktyka sytuację polskich mediów w ostatnim dwudziestoleciu oraz ich wpływ na politykę nakreśliła redaktor Magdalena Sobkowiak. Ważną cezurą, w jej opinii, było pojawienie się stacji informacyjnych działających 24 godziny na dobę. Ich emisje spowodowały skrócenie dystansu między informacją a odbiorcami. Kolejny etap wyznaczyły media społecznościowe, które zaczęły docierać do sprofilowanych odbiorców. Istotną w referacie stała się refleksja nad koniecznością zreformowania mediów publicznych oraz weryfikacją przekazywanych informacji. Sobkowiak dostrzegła również nieprawidłowości wynikające ze zbytnej polaryzacji politycznej w polskich mediach.

Dr Renata Rybacka (WSZP) przedstawiła istotę i rolę mediacji w polityce, która może przyczynić się do budowy bezpieczeństwa, zaufania i pokoju w Europie. Na tle modelu komunikacji Wilbura Schramma przypomniała definicję mediacji jako dobrowolnego procesu z udziałem skonfliktowanych stron oraz bezstronnego mediatora. Oprócz trwałego zakończenia sporu mediator dąży do zawarcia porozumienia korzystnego dla wszystkich uczestników. Słuchaczy zapoznano również z zasadami obowiązującymi w mediacji. Wśród nich wymieniono: dobrowolność, bezstronność, neutralność, poufność, równość i działanie w dobrej wierze.

Referat pt. „Casus «własowców», Kałmuków i SS Galizien w Powstaniu Warszawskim. Potęga mitu (*fake newsu*) stworzonego przez prasę i publicystykę” wygłosił Hubert Kuberski (Instytut Studiów Politycznych PAN). Badacz problematyki podkreślił, że w historiografii i świadomości społecznej funkcjonują liczne nieprawdziwe informacje na temat tragicznego wydarzenia 1944 r. Po części ich źródłem była m.in. propaganda powstańcza. Doktorant wysnuł wnioski z przeanalizowanych źródeł krajowych i zagranicznych. W badaniach uwzględnił prasę wydawaną przez rząd na uchodźstwie w Londynie oraz sowieckie materiały propagandowe. Wedle wyводу Kuberskiego, fałszywe informacje dotyczyły nie tylko rzekomej obecności Kałmuków i żołnierzy pod dowództwem gen. Andrieja Własowa w rzezi na warszawskiej Woli, ale także zawyżonej liczby ofiar mieszkańców.

Wystąpienia prelegentów uzupełniły dwie ożywione dyskusje. Podczas zamknięcia konferencji organizatorzy zaprosili zainteresowanych na trzecie spotkanie z cyklu „Polityka a media. Media a polityka w XX i XXI wieku”.

Rafał Opulski

 orcid.org/0000-0001-9772-0298

